

МЦПД

Міжнародний
Центр
Перспективних
Досліджень

01001, Україна, м. Київ, вул. Інститутська, 14, офіс 10
Тел. (044) 279-88-23 | office@icps.kiev.ua | www.icps.com.ua

Inside Ukraine

20 вересня 2016 року
Випуск 59

ЗМІСТ

ДЕРЖАВНІ РІШЕННЯ	1
ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ:	
ШАНСИ, МОЖЛИВОСТІ, ЗАГРОЗИ	1
ЗАЯВИ ПРО ВОЄННИЙ СТАН: РЕАЛЬНА ЗАГРОЗА ЧИ ГРА М'ЯЗАМИ?	2
ПОЗИЦІЇ СТОРІН.....	3
ЗМІЦНЕННЯ ВЛАДИ ПРЕЗИДЕНТА, ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН.....	4
ЯКЩО ВОЄННИЙ СТАН «ТАК», ТО МІНСЬК «НІ»	5
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ	6
ПОСЛАБЛЕННЯ КУРСУ ГРИВНІ: ПРИЧИНИ ТА МОЖЛИВІ НАСЛІДКИ	6
ЕНЕРГЕТИКА	9
ЯКЕ МАЙБУТНЄ В УКРАЇНСЬКОЇ ГТС?	9
УПОВІЛЬНЕННЯ РЕФОРМИ ЕНЕРГОРИНКУ ВКАЗУЄ НА ЇЇ НЕЕФЕКТИВНІСТЬ	9
«ВОЙОВНИЧА» РИТОРИКА НЕ ПОВИННА	
ЗАМІНЮВАТИ КОНСТРУКТИВНИЙ ДІАЛОГ	10
СИТУАЦІЮ НЕ ВАРТО НЕДООЦІНЮВАТИ	10
УКРАЇНСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРОТИ	
ЕКОНОМІЧНИХ РОЗРАХУНКІВ «ГАЗПРОМУ».....	11
КОНКУРЕНТНИЙ ГАЗОВИЙ РИНОК – ЦЕ НЕВІДКЛАДНА	
НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ	12
ПОЛІТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ	13
ВІДКРИТТЯ ПОЛІТИЧНОГО СЕЗОНУ: «ВІЙНА ВСІХ ПРОТИ ВСІХ»	13
НА ШЛЯХУ ДО «АБСОЛЮТИЗМУ»	13
ПРОТИСТОЯННЯ «ПРЕЗИДЕНТ – «НАРОДНИЙ ФРОНТ»	14
ПРОТИСТОЯННЯ МІЖ СТАРИМИ ТА НОВИМИ ПОЛІТИКАМИ	15

ДЕРЖАВНІ РІШЕННЯ

Запровадження воєнного стану в Україні: шанси, можливості, загрози

Нещодавні заяви президента про запровадження воєнного стану свідчать про те, що політичне керівництво України розглядає таку можливість як одну з опцій забезпечення керованості країною, яка може сприяти зміцненню позицій президента всередині України, посилити його владу на місцях через військові адміністрації, забезпечити імунітет від можливих дострокових парламентських виборів, приборкати внутрішню опозицію та протестні настрої в суспільстві. Разом з тим, такий крок може потенційно дестабілізувати внутрішню ситуацію в Україні, а на міжнародній арені обернутися повномасштабною війною з РФ, втратою довіри та підтримки, у тому числі фінансової, серед західних

партнерів. Тому, усвідомлюючи як можливість, так і загрози президент піде на запровадження воєнного стану лише у разі значної внутрішньої дестабілізації та/або катастрофи на фронті.

6 вересня, виступаючи на відкритті п'ятої сесії Верховної Ради України з доповіддю «Про внутрішнє і зовнішнє становище України», президент Петро Порошенко наголосив на неможливості вирішення конфлікту на сході України військовим шляхом. На його думку, цю функцію має виконати українська дипломатія. У своєму виступі перед депутатами глава держави також зазначив, що оголошення мобілізації чи воєнного стану залежить виключно від дій Росії.

Президент України не бачить військового варіанту розв'язання конфлікту

РФ тим часом проводить поблизу кордонів України масштабні військові навчання, які відповідно до Стратегії національної безпеки України від 6 травня 2015 р. є загрозою національній безпеці. На лінії контакту відбуваються постійні конфлікти. Спроби перемир'я не дають результату. Залишається загроза відновлення повномасштабного конфлікту. Хоча українська армія зміцнила свою обороноздатність, у випадку залучення російських військових частин можуть повторитися Іловайська чи Дебальцевська трагедії.

Разом з тим, погіршується ситуація в економіці, зростає безробіття і тарифи ЖКГ, посилюється соціальна напруга, незадоволення громадян як погіршенням соціальних стандартів, так і відсутністю реформ. Все це може призвести до зростання протестних настроїв, а можливо і соціального вибуху.

Погіршення соціально-економічної ситуації може призвести до соціального вибуху

Таким чином, у випадку внутрішньополітичної дестабілізації чи значного погіршення ситуації на фронті з'являються серйозні передумови до запровадження воєнного стану.

Заяви про воєнний стан: реальна загроза чи гра м'язами?

Керівництво України в особах президента Петра Порошенка та секретаря РНБО Олександра Турчинова неодноразово зверталось до питання запровадження воєнного стану в Україні залежно від оперативних змін безпекової ситуації на Донбасі. Востаннє тема воєнного стану піднімалася під час кримських провокацій РФ у серпні ц.р., а перед цим – під час боїв під Дебальцевим (лютий 2015 р.) та в період Іловайського котла (серпень 2014 р.). Однак жодного разу далі розмов справа не йшла. Риторика українських високопосадовців періодично змінювалась, стаючи м'якшою. Зокрема, 1 вересня, коли у зв'язку з початком нового навчального року на Донбасі почав діяти режим повного припинення вогню, Петро Порошенко сподівався на посилення Заходом антиросійських санкцій у випадку ескалації конфлікту на сході держави. Тобто про воєнний стан вже не йшлося. А Олександр Турчинов пов'язав питання запровадження воєнного стану з «наявністю загроз суверенітету та безпеці України в цілому». Слід пригадати, що під час окупації Криму, головуючи на засіданні РНБО як в.о. президента України, Турчинов був єдиним, хто виступав за воєнний стан.

Говорячи про воєнний стан, Порошенко так і не наважився на такий крок

На сьогодні незрозуміло, чи ці заяви є справді зондуванням ґрунту, підготовкою до дійсного запровадження воєнного стану чи грою м'язами, PR-акцією з певними цілями.

А поки що серед експертів панує точка зору, що і Порошенко, і Турчинов, схоже, не стільки збираються запроваджувати воєнний стан, скільки маніпулюють суспільною

думкою всередині України, намагаючись акцентувати увагу не на внутрішніх проблемах (нові тарифи на ЖКГ, повільні темпи реформ або їхня відсутність), а на зовнішній загрозі, а також шантажувати Захід, схилиючи його до прийняття рішення на користь надання Україні летальної зброї. На підтримку цього аргументу свідчать і заяви Порошенка, який відповідальність за всі негаразди в Україні звик перекладати на війну.

Розмовами про воєнний стан Порошенко і Турчинов відволікають увагу громадян від внутрішніх проблем

Заяви президента про запровадження воєнного стану мають під собою і бізнесовий підтекст, оскільки Порошенко зацікавлений збільшувати видатки на оборонний сектор. Це дає можливість пов'язаним з президентом і «Народним фронтом» структурам отримувати великі державні замовлення, примножуючи свої прибутки.

Президент зацікавлений у збільшенні витрат на оборону

Позиції сторін

Позиції основних політичних гравців відрізняються в питанні запровадження воєнного стану. Можна виділити т.зв. «партію війни» («Народний Фронт», Радикальна партія Олега Ляшка, ВО «Свобода»), які підтримують ідею введення воєнного стану, та «партію миру» (Опозиційний блок, «Батьківщина»), що виступають проти. Зокрема, у 2014 р. під час засідання РНБО з приводу ситуації в Криму лідер ВО «Батьківщина» Ю. Тимошенко висловила категорично проти введення воєнного стану. БПП, будучи виразником інте-

ресів президента в парламенті, підтримує дипломатичний шлях врегулювання конфлікту. «Самопоміч» розглядає можливість такого кроку у разі внесення поправок в існуючі закони у військовій сфері, водночас акцентуючи увагу на необхідності дипломатичного врегулювання. Позиції депутатських груп «Відродження» та «Воля народу» залежать від позиції їхніх спонсорів. Однак як показує практика формування нової коаліції президент у разі необхідності може знайти спільну мову з цими двома групами. Незважаючи на це, Петру Порошенку буде важко зібрати необхідну кількість голосів на підтримку рішення про запровадження воєнного стану.

Позицію громадянського суспільства важко чітко ідентифікувати. Існує табір «яструбів», які відображають позицію націоналістично налаштованої частини суспільства чи нашої добровольчих батальйонів. Є і «голуби», які переважно апелюють до порушення міжнародного права.

Представники бізнесу ймовірно негативно ставитимуться до ідеї введення воєнного стану, оскільки це накладатиме значні обмеження на здійснення підприємницької діяльності.

На міжнародній арені держави Заходу, РФ та безпосередні сусіди України виступають проти воєнного стану, підтримуючи Мінський переговорний процес і вважаючи його безальтернативним. Усі вони, ймовірно, не підтримають запровадження воєнного стану.

Як внутрішні, так і зовнішні гравці переважно виступають проти введення воєнного стану

Таким чином, запровадження воєнного стану знайде підтримку лише у незначній частині націоналістично налаштованого суспільства. Більшість громадян, політики, західні партнери таке рішення не підтримають.

Зміцнення влади президента, обмеження прав громадян

Конституційними повноваженнями президента України передбачено право на запровадження в Україні або окремих її місцевостях воєнного стану. У такому випадку значно посилюються позиції глави держави та призначеного ним військового командування всередині країни. Він отримує право на базі обласних та районних державних адміністрацій утворювати військові адміністрації та призначати їхніх начальників. Склад військових адміністрацій формується з військовослужбовців, які відряджаються до них для виконання завдань в інтересах оборони держави.

З введенням воєнного стану посилюються позиції Президента всередині країни

Воєнний стан запроваджується указом президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України протягом 2 діб. В указі зазначаються межі території, на якій він вводиться, термін дії, а також перелік прав і свобод, які обмежуються із зазначенням часу дії таких обмежень.

Під час воєнного стану можуть запроваджуватись такі заходи: трудова повинність для населення; використання ресурсів підприємств для потреб оборони; примусове відчуження майна громадян; комендантська година; особливий режим в'їзду-виїзду; перевірка документів у громадян, огляд речей, транспортних засобів, багажу; заборона діяльності політичних партій і громадських організацій, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України; військово-квартирна повинність з розквартирування військовослужбовців у житлових приміщеннях мирних громадян; інтернування громадян іноземної держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України; контроль за діяльністю ЗМІ.

На час дії воєнного стану забороняється проведення виборів, референдумів, страйків та внесення змін до Конституції, а також не можуть бути припинені повноваження президента, Верховної Ради, уряду і судів.

Запровадження воєнного стану передбачає тимчасове обмеження прав і свобод громадян

У разі оголошення воєнного стану, виникає питання: які географічні межі він охопить – всю територію України чи лише Донбас? Під час боїв під Дебальцевим та кримських провокацій РФ Петро Порошенко погрожував запровадити його на всій території України. Це означало б утворення в усіх регіонах військових адміністрацій, які взяли б на себе всю повноту влади на місцях; заборону проведення дострокових парламентських виборів, на необхідності чого наголошує частина парламентських фракцій, прагнучи розіграти тему тарифів якраз напередодні опалювального сезону; заборону будь-яких страйків і мітингів, які є частим явищем для України, особливо на пленарних тижнях ВРУ; контроль над ЗМІ, діяльність яких загрожує національній безпеці держави.

У разі проголошення запровадження воєнного стану лише на Донбасі всі обмеження, передбачені законом «Про правовий режим воєнного стану», стосуватимуться двох областей – Донецької та Луганської. Існує також імовірність додавання до згаданих областей ще Херсонської, де існує потенційна загроза вторгнення з території Криму. При цьому решта території України житиме за законами мирного часу. Таким чином, можна буде підвищити рівень безпеки на підконтрольній Україні території Донбасу, повністю відключивши російські канали, заборонивши підривні організації та ізолювавши підозрілих осіб. Тимчасового характеру набуде збільшення прав українських військовослужбовців за одночасного обмеження прав звичайних громадян.

Воєнний стан можна запровадити на всій території України або лише на Донбасі

Якщо воєнний стан «так», то Мінськ «ні»

Загалом запровадження воєнного стану повністю суперечить Мінському переговорному процесу і може розглядатися президентом як надзвичайний захід у випадку загострення внутрішньополітичної ситуації та раптової зміни оперативної ситуації на фронті. Порошенко може піти на такий крок, коли відчує послаблення своїх позицій всередині держави та намагаючись за допомогою воєнного стану розправитися із внутрішньою опозицією, остаточно узурпувавши владу. Проте це матиме короткострокові переваги, а на далеку перспективу може спричинити появу непередбачуваних наслідків як для політичної кар'єри самого Порошенка, так і для України в цілому.

Запровадження воєнного стану може розглядатися президентом як надзвичайний захід

Слід враховувати той факт, що після прийняття Резолюції РБ ООН від 17.02.2015 р. № 2202 Мінським домовленостям було надано правовий статус документу РБ ООН. Частиною цієї Резолюції є пункт 2 Комплексу заходів у рамках Мінських домовленостей, який визначає сторонами конфлікту Україну та ОРДЛО, а не Україну та РФ. Таким чином їх виконання є обов'язковим для обох сторін. Запровадження воєнного стану буде означати відмову України від Мінських домовленостей та свідчити про порушення вищезгаданої Резолюції РБ ООН. Це у свою чергу потягне за собою можливе накладення на Україну санкцій та конфронтацію із Заходом. Такий сценарій остаточно розв'яже руки Кремлю,

який буде використовувати будь-які протести в Україні як casus belli та для створення чергових «народних республік». У разі запровадження воєнного стану Україна піде шляхом самоізоляції на міжнародній арені.

Запровадження воєнного стану буде означати відмову від Мінських домовленостей та призведе до самоізоляції на міжнародній арені

Загалом, воєнний стан – це достатньо небезпечна гра, яка може як стабілізувати ситуацію, так і дорого коштувати його ініціаторам. Будь-яке загострення внутрішньополітичної ситуації може призвести до прийняття такого рішення.

На нашу думку, заяви Порошенка і Турчинова щодо можливості запровадження воєнного стану є ні чим іншим, як черговою піар-акцією для збереження напруги в суспільстві та зміцнення своєї влади. Враховуючи об'єктивні причини, такий крок видається малоімовірним. Введення воєнного стану призведе до ізоляції України на міжнародній арені, зростання напруженості на Донбасі, а також може стати тією іскрою, яка остаточно підпалить суспільне невдоволення. Воєнний стан може бути запроваджений лише у разі внутрішньополітичного вибуху або поразки на фронті.

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ

Послаблення курсу гривні: причини та можливі наслідки

Упродовж серпня – початку вересня в Україні спостерігалось послаблення гривні, у результаті чого курс національної валюти впав до показника 27 грн за USD. При цьому обмінний курс на неформальному ринку зріс більше, ніж офіційний курс. Підвищення волатильності курсу гривні на міжбанку пов'язано із сезонним збільшенням попиту на іноземну валюту, корекцією цін на зернові, а також негативними очікуваннями, зумовленими відстрочкою чергового кредитного траншу від Міжнародного валютного фонду. Послаблення гривні може у свою чергу призвести до незначного зростання цін, передусім на імпортні товари та пальне.

Із середини серпня відбувається поступове послаблення гривні до долара США

З середини серпня спостерігається поступове послаблення гривні до долара США. Якщо в попередні місяці був певний надлишок валюти через сезонне покращення зовнішньоторговельного балансу, яку Нацбанк викупував у резерви, то на початку вересня НБУ вже заявив про проведення аукціонів з продажу валюти. Надлишок валюти дав можливість НБУ наростити резерви до \$14,1 млрд. на кінець липня, тобто збільшити їх на 5,9% до рівня на початок року.

Надлишок валюти дав можливість НБУ збільшити резерви до \$14,1 млрд на кінець липня

Слід пам'ятати, що з лютого 2015 року в Україні діє вільне курсоутворення, тому певні коливання – це не виняток, а нормальна си-

туація. Можна назвати дві групи причин послаблення гривні. Перша – поточні коливання попиту та пропозиції валюти через необхідність сплат за зовнішніми контрактами, наприклад зовнішніми боргами. На сьогодні частина коштів виводиться з України у вигляді дивідендів, які видаються у валюті. Ці чинники за своєю природою є короткотерміновими, і тому після таких стрибків попиту мали б відновитись попередні рівні.

Друга група причин – економічні, які важко чітко прив'язати до щоденних коливань, однак вони задають певні тенденції. Однією з причин, яка сприяла девальвації гривні, став обвал світових цін на зернові – пшеницю і кукурудзу. Ці товари є основою нашого продовольчого експорту, який становив у минулому році близько \$15 млрд., або 40% від загальної валютної виручки в Україні, тому, якщо не відбудеться відновлення цін на зерно, Україна за всіх рівних умов може недоотримати близько \$3–4 млрд.

Обвал світових цін на зернові — пшеницю і кукурудзу сприяв девальвації гривні

Ще одна тенденція – зростання імпорту газу в опалювальний період, що збільшить попит на валюту до весни наступного року. Інша – традиційне підвищення економічної активності восени. Як показує наявна статистика, останнім часом відбувалося зростання зарплат та інших доходів, що вже вплинуло на зростання роздрібного товарообігу, частину якого становлять імпортні товари. Тож очікувана можливість продати більше призводить до більшого імпорту і, відповідно, зростання попиту на валюту.

Таке сезонне зростання попиту на валюту, зумовлене економічним відновленням, призведе до послаблення гривні. За прогнозом

МЦПД, на кінець року офіційний курс становитиме 27,00 грн/дол, як і закладено в Державний бюджет на 2016 рік.

Однак, враховуючи відсутність обмежень на розмір курсу, на практиці він може відхилитись від прогнозного. Тому не виключено, що до кінця року ми побачимо курс як нижче, так і вище цієї позначки. Нагадаємо, що в лютому цього року курс вже був понад 27 грн/дол (наприклад, станом на 25 лютого 2016 року він складав 27,25), а потім гривня зміцнилась до 24,8 грн/дол. Тому навіть тимчасове перевищення цих показників не є приводом до паніки.

Таке послаблення гривні може призвести до зростання цін, у першу чергу на імпортні товари та пальне (до 10%). Однак це зростання не повинно бути суттєвим, оскільки в цінах багатьох виробників та постачальників уже були закладені девальваційні очікування. Якщо ж продавець очікуватиме, що девальвація буде тривати, він може такі девальваційні очікування закладати в ціну. Поки що коливання курсу є співмірними з прогнозованою інфляцією в 12–15%, а отже, не здатні спричинити значного підвищення цін, на відміну від тарифів або сезонного зростання цін на овочі та фрукти.

Послаблення гривні може призвести до зростання цін, у першу чергу на імпортні товари та пальне

Є три ключові фактори, які можуть спричинити суттєве падіння курсу гривні в найближчій перспективі: перевибори, дестабілізація банківської системи та ескалація конфлікту на Донбасі. Для утримання контролю над ситуацією головне, аби уряд та Нацбанк продовжували проведення відповідальної бюджетної та грошової політики, не допускаючи штучного, не забезпеченого доходами зростання видатків бюджету та безвідпові-

дального «друку грошей». У цьому випадку не повинно бути дестабілізації, яка б негативно впливала на курс. Очікується, що НБУ й надалі продовжуватиме валютну лібералізацію, нарощуючи золотовалютні резерви, і буде готовий виходити з інтервенціями, маючи в «скарбничці» понад \$14 млрд.

Три ключові фактори, які можуть спричинити суттєве падіння курсу гривні: перевибори, дестабілізація банківської системи та ескалація конфлікту на Донбасі

Яке майбутнє в українській ГТС?

Визначені Урядом плани реформування Нафтогазу з відокремленням магістральних газопроводів і підземних газових сховищ не відображають бачення щодо майбутнього використання потенціалу української ГТС. Активізація дій РФ з будівництва газопроводів в обхід України несе реальну загрозу для національної економіки та політичної стабільності в державі. Російський газ залишається безальтернативним за обсягами для ефективного використання ГТС, що змушує українську сторону до пошуку компромісних взаємовигідних умов транзиту.

За відсутності підвищення конкурентоспроможності ГТС вже найближчим часом і розроблення довгострокової стратегії реалізації транзитних потужностей

ГТС, Україна не матиме виваженої переговорної позиції з РФ. Підтримка зацікавленими міжнародними партнерами зусиль нашої держави з питань газопостачання та транзиту може виявитися короткостроковою за відсутності прогресу на цьому напрямі.

Уповільнення реформи енергоринку вказує на її неефективність

Нещодавні заяви РФ про будівництво нових газопроводів «Турецького потоку» і «Північного потоку-2» дали привід замислитися над тим, а чому Україна впродовж тривалого часу не здатна виробити власну стратегію використання ГТС і довести свою конкурентоспроможність на європейському транзитному ринку.

З огляду на відсутність реального прогресу в позбавленні НАК «Нафтогаз України» монопольного становища на національному ринку відповідно до вимог Третього енергопакету ЄС та реформуванні «драйверу справедливих енерготарифів» – Нацкомісії з держрегулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), українська влада продовжує переважно дрейфувати у фарватері проєвропейських декларацій.

Влада демонструє відсутність політичної волі до реальних зрушень в енергетиці

Свою підтримку реформам газового ринку засвідчує все ще і ЄС, хоча говорити про ентузіазм, який був ще декілька років тому, не доводиться. Європейські принципи давно відомі, ось тільки ЄС розбудовує вже Енергосоюз, тоді як Україна ще не спромоглася навіть демонополізувати енергоринки.

Однак окрім суто регуляторного впливу реформа має гарантувати дотримання національних інтересів з точки зору створення засад для ефективного використання власних енергоактивів. Одним з таких стратегічних активів якраз і є українська ГТС, яку європейці розглядають як інструмент енергозабезпечення, а для України це ще і суттєве джерело наповнення держбюджету.

Реалії складаються таким чином, що, незважаючи на політичну кон'юнктуру, основним контрагентом для України за транзитними контрактами є РФ. І якою б привабливою не була перспектива відмови від споживання російського газу, ефективно використати свої транзитні потужності без її участі Україна навряд чи зможе.

Україна наразі не має альтернативи російському газу для забезпечення вигідних обсягів транзиту

«Войовнича» риторика не повинна замінювати конструктивний діалог

Наскільки Україна є готовою сьогодні до діалогу з РФ, можна оцінювати, враховуючи слова голови «Нафтогазу» А. Коболева під час його відкритого звернення 7 вересня до депутатського корпусу Верховної Ради України. «Нафтогаз» виконує роль професійної та ефективної зброї в газовій війні. Найближча битва цієї війни, зі ставкою у 50 млрд. доларів, розгорнеться незабаром у Стокгольмському арбітражі. «Нафтогаз» є стороною контрактів з «Газпромом» щодо імпорту і транзиту газу. Тому тільки «Нафтогаз» може вимагати відшкодування збитків, завданих «Газпромом» за цими контрактами, та приведення цих контрактів у відповідність до європейських стандартів, – наголосив Коболев, пояснюючи також «недоторканність» компанії. – Ліквідація «Нафтогазу» може стати завданням тих, хто хоче зірвати цей арбітражний процес». Отже, з одного боку арбітраж, а з іншого – непрогнозований хід реформування «Нафтогазу» і відокремлення оператора ГТС. Де ж стратегія?

А. Коболев заганяє в глухий кут переговорний процес з РФ

Ситуацію не варто недооцінювати

РФ не залишається осторонь і теж тисне. Вона заявляє про припинення транзиту газу через Україну після закінчення контракту в 2019 році і здатність компенсувати свої потужності за рахунок інших газопроводів. Так, на початку вересня «Газпром» вже поспішив заявити про перші дозволи органів влади Ту-

реччини на реалізацію «Турецького потоку», за яким 63 млрд. куб. м газу на рік мають потрапляти від російської Анапи по дну Чорного моря до Іпсала на кордоні Туреччини та Греції.

Враховуючи, що Туреччина – це другий після Німеччини головний споживач російського газу (2014 р. – 27,4 млрд. куб. м) в Європейському регіоні, а її ринок за останні 10 років збільшився вдвічі, можна очікувати, що сторони не відкладатимуть свої обіцянки на потім. Тим більше що після спроби перевероту в країні турецький лідер залишився «вдячним» своєму східному партнеру.

Щодо «Північного потоку-2» не варто недооцінювати можливості РФ, бо «Північний потік» вже виконує свою функцію. Запланований термін введення в експлуатацію нового маршруту з Ленінградської області по дну Балтійського моря до Німеччини якраз збігається зі строком закінчення транзитного контракту з Україною – 2019 рік. Тут є вже і західні партнери (BASF/Wintershall, ENGIE, Uniper, OMV, Shell), а заплановані 55 млрд. куб. м на рік («Північний потік» і «Північний потік – 2» – 110 млрд. куб. м газу) мають доволі привабливий вигляд для ЄС на тлі ризикованого маршруту через Україну.

З просуванням російських проектів на європейському напрямі українська ГТС перестає бути привабливою для ЄС

Український потенціал проти економічних розрахунків «Газпрому»

Варто проаналізувати, а що ж насправді може протиставити цим планам Україна.

Українська ГТС має на вході 302 млрд. куб. м, у тому числі 21 млрд. куб. м з країн Європи, а на виході – 178 млрд. куб. м. На додаток є ще 12 підземних газосховищ сумарним обсягом 31 млрд. куб. м.

Для ефективної роботи цієї системи більша половина цієї потужності мала б використовуватися. Однак вона далека від максимального завантаження. У 2014 р. транзит російського газу впав до 59,4 млрд. куб. м, у 2015 р. збільшився до 67,08 млрд. куб. м, у січні – серпні 2016 р. становив 48,35 млрд. куб. м. Запланований обсяг транзиту за цей рік має скласти майже 70 млрд. куб. м.

У рамках російського контракту «Газпром» зобов'язувався транспортувати через Україну майже 110 млрд. куб. м, втім, уже сьогодні їх не виконує і заявляє про перспективу його подальшого суттєвого обмеження. «10–15 млрд. куб. м газу – транзитні потужності в напрямку України в центральному коридорі. Сьогодні ці можливості можна розглядати як потужності, які можуть бути використані в разі укладення нового транзитного контракту через територію України з 1 січня 2020 р.», – повідомив у червні голова «Газпрому» О. Міллер. За його словами, така перспектива пояснюється економічною ефективністю, бо тариф на транспортування по «Північному потоку» становить \$2,1 за 1000 куб. м на 100 км, тоді як через Україну – \$2,5. Таким чином, якщо 20-відсоткову різницю в ціні порівняти з витратами на запуск та експлуатацію «Північного потоку-2», то вже за 25 років «Газпром» планує отримати понад \$7 млрд. прибутків.

Іншим аргументом проти України російський газовий монополіст називає високі експлуатаційні витрати. Він вважає, що, якщо після 2020 р. законтрактувати транзит 30 млрд. куб. м газу через Україну, його додаткові витрати впродовж наступних 25 років будуть на рівні \$25–43 млрд. Більше того,

він акцентує на екологічних ризиках, таких як викиди 112 млн. т CO₂.

Втрата потужностей для транзиту газу призведе до значних бюджетних і соціальних збитків

Таким чином, на сьогодні Україна не має жодних гарантій для своєї ГТС. І якщо ще вдасться генерувати фінансові потоки для держави за рахунок вартості транзиту (до \$2 млрд), діяльності «Укртрансгазу» (до 31 млрд. грн) і податків (до 6,5 млрд. грн) упродовж найближчих трьох років, то без чіткого бачення плану дій РФ може-таки свої плани реалізувати. Крім того, слід враховувати соціальні наслідки – ГТС забезпечує роботою 20 тис. робітників і годує їхні сім'ї.

Конкурентний газовий ринок – це невідкладна необхідність для України

Основне питання в умовах, які Україна готова запропонувати, – це або приваблива ціна на транзит, або «частка в бізнесі». Якщо другий варіант є наразі неможливим, то залишається діалог. Певного напруження додає арбітражна перспектива, яка перетворює репліки сторін у змагання ультиматумів. Україна програє, бо не впливає на обсяги закупівлі ЄС російського газу. Навіть за умови доведення своєї правоти в Стокгольмському суді отримана компенсація не додасть їй конкурентних переваг.

ЄС наразі змушений маневрувати між Україною та РФ. Слід очікувати, що до моменту реалізації згаданих проектів Росії його позиція буде полягати в стандартному наборі інструментів – фінансовій підтримці закупівель російського газу в зимовий період та залученні української сторони до відновлення тристороннього формату переговорів.

На запитання, чи вигідно це Україні, варто відповісти – так. Ситуація змушує, але ефект буде тимчасовий. Україна має реформувати ринок природного газу і створити дійсно конкурентні умови на ньому. Демонізація транзитних потужностей і доступ до них третіх сторін має відбуватися в національних інтересах без «олігархічного присмаку». Необхідно максимально використати перевагу наявності підземних газосховищ, розробити систему бонусів їхнього використання в контексті транспортування газу, удосконалювати тарифну політику.

Реальним засобом збереження стратегічного значення ГТС є підвищення її конкурентоспроможності

Тільки відкрита та обдумана політика України може змусити РФ більше витратити коштів на азіатському напрямку і не позбавляти українську ГТС свого статусу. Відкритий, конкурентний і стабільний газовий ринок в Україні – це найкращий аргумент для міжнародних партнерів, щоб її підтримати.

ПОЛІТИЧНА КОНКУРЕНЦІЯ

Відкриття політичного сезону: «війна всіх проти всіх»

У новому політичному сезоні протистояння відбуватиметься одразу за декількома лініями: між президентом та «Народним фронтом», корумпованим політичним класом та контрелітою, владою в цілому та широкою опозицією. Політична конкуренція буде загострюватися з наближенням великої приватизації та збільшенням вартості тарифів, при цьому більшість гравців слідкуватиме за тим, чим завершиться «справа Фірташа».

На фоні останніх подій вже більш відчутно спостерігається поступове дистанціювання прем'єр-міністра Володимира Гройсмана від президента, який вибудовує свою архітектуру та опирається на перевірене бізнесове оточення і лояльних силовиків. Політична невизначеність та перманентні ризики можливих дострокових виборів по-

силують внутрішні відцентрові процеси, які існують у «БПП», «НФ» та «Опозиційному блоці».

На шляху до «абсолютизму»

Петро Порошенко відкрив політичний сезон заміною голови АПУ Бориса Ложкіна на сумлінного виконавця та канцеляриста Ігоря Райніна, головним завданням якого стане зміцнення адміністративної вертикалі та підбір лояльних державних секретарів. Формально Борис Ложкін залучатиме інвестиції та покращуватиме інвестиційний клімат в Україні. Проте, за наявною інформацією, наразі Ложкін відповідає за створення «інформаційного щита» президента – групи телеканалів, сайтів та інших ЗМІ, які будуть лояльно або ж нейтрально висвітлювати діяльність Петра Порошенка та його найближчого оточення.

Борис Ложкін займається побудовою «інформаційного щита» для президента

Президент повністю сконцентрував у своїх руках всю повноту влади – виконавчу вертикаль та місцеві органи влади, суди, прокуратуру, спецслужби, армію та домігся лояльності олігархів. Єдине, чого йому бракує для тотального впливу, – це стабільної коаліції в парламенті, а також підконтрольного МВС та Мін'юсту. У зв'язку з цим АПУ найближчим часом планує скасувати депутатську недоторканність, щоб приборкати парламент і зробити його слухняним. Ці завдання президенту допомагає виконувати його бізнесове крило, яке у своєму розпорядженні має підконтрольні суди, прокуратуру та силові структури.

До найближчого бізнесового оточення Порошенка входять народні депутати Ігор Кононенко, Олександр Грановський і Сергій Березенко

Петро Порошенко продовжує вибудовувати політичну і бізнесову конфігурацію за тією самою схемою, яка успішно функціонувала за часів Віктора Януковича. Тому Володимир Гройсман розуміє, що за умови нових вибо-

рів чи зміни кон'юнктури йому буде дуже важко повернутися до політики. У зв'язку з цим прем'єр-міністр почав поступово дистанціюватися від токсичного президента і, за наявної інформацією, розмірковує запустити власну політичну партію і грати у свою гру. Варто додати, що відносини самого Гройсмана з міністрами від квоти «БПП» в уряді є також доволі проблемними та конфліктними. Як приклад, можна згадати словесну перепалку між Гройсманом та Зубком, яка мала місце під час «години запитань до уряду».

Володимир Гройсман дуже обережно дистанціюється від президента і його оточення

Протистояння «Президент – «Народний фронт»

В очах Порошенка парламент залишається останнім острівцем політичної нестабільності в Україні. І якщо вдасться скасувати недоторканність, то в президента тоді зникне необхідність триматися за вимушеного партнера по коаліції – «Народний фронт» і їхнього ставленика Арсена Авакова.

Саме між Аваковим і Порошенком останнім часом є чимало суперечностей. Міністр МВС своєю поведінкою та зв'язками з націоналістичним «Азовом» відверто дратує президента і дає його силовикам всі підстави говорити про можливий переворот чи вуличні акції протестів, спрямовані проти архітектури влади. Ще до відкриття сесії парламенту позафракційний Сергій Каплін за посередництва АПУ зареєстрував постанову про відставку Арсена Авакова, яка має бути поставлена на голосування найближчим часом.

У Петра Порошенка бояться, що Арсен Аваков може організувати військовий переворот

У відповідь «НФ» розпочав інформаційні атаки на президента і його оточення, які лише посилювалися після інциденту навколо «Інтера» та скандальної забудови за участю «Азова» в Святошинському районі.

По-перше, в «НФ» таким чином хочуть відбитися від корупційних нападів, які лунають на адресу Миколи Мартиненка, Арсенія Яценюка та Максима Бурбака.

По-друге, «НФ» хоче натиснути на президента з метою максимальної його ізоляції на Заході, щоб тим самим ще більше зробити залежним від альянсу з радикалами.

По-третє, радикальна риторика «НФ» щодо телеканалу «Інтер» та Мінських угод пояснюється необхідністю мобілізувати максимальну кількість свого електорату, що в результаті має вилитися в підняття рейтингів на рівень 10%.

Своїми діями «НФ» хоче збільшити власний рейтинг до 10%

З цією метою структури «НФ» вкладають значну частину фінансових ресурсів у купівлю медіа активів, поширення джинси в ЗМІ, а також на запуск нових аналітичних та експертних центрів.

Протистояння між старими та новими політиками

Одним з головних політичних трендів є загострення протистояння між старою полі-

тичною елітою та новими політиками – еврооптимістами з Демальянсу та антикорупціонерами партії Чумака-Касько-Сакварелідзе «Хвиля». Головною політичною подією останніх тижнів була тема так званої «квартири Сергія Лещенка». Депутат від «БПП» придбав елітне житло в центрі Києва за \$310 тис., внаслідок чого розгорівся цілий медіа-скандал. Проти Сергія Лещенка розпочали медіа кампанію всі без винятку політичні сили – «БПП», «НФ», «РПЛ», «Опозиційний блок», «Самопоміч» і «Батьківщина». «Старі еліти», яких критикував неодноразово Лещенко, вимагали від нього скласти депутатський мандат і повернутися на роботу в журналістику. Проте фігурант скандалу сам звернувся до НАБУ, щоб антикорупційні органи здійснили неупереджене розслідування. Звичайно, крок Лещенка з придбання елітного житла йде в розріз із його іміджем борця з корупцією, проте це також демонструє відношення старого політичного класу до нових політиків, які мають намір теж боротися за владу на виборах. Незважаючи на великий медіа резонанс, тема «квартири Лещенка» продовжує фігурувати в політичному дискурсі країни і, скоріше за все, актуалізується з наближенням приватизаційних торгів за великі промислові об'єкти, як наприклад Одеський припортовий завод, Турбоатом, Державна зернова корпорація тощо. У цьому контексті тут знову зйдуться інте-

реси «НФ», «БПП» та команди Саакашвілі, які звинувачуватимуть один одного в корупції та порушенні процедур.

Наближення великої приватизації активізує політичну конкуренцію між старими та новими політиками

Ще однією лінією боротьби – у цьому випадку між владою та широкою опозицією – стане тема високих тарифів та збільшення соціальних стандартів. Опозиція буде вимагати пе-

регляду державної політики у сфері тарифів та соціального забезпечення, а влада намагатиметься утримати соціально-економічну ситуацію будь-якою ціною. Епіцентр протистояння буде знаходитися саме в парламенті, тому не виключено, що найближчим часом законотворчу роботу заблокують, і всі гравці, крім влади, гратимуть на дострокових вибори, в тому числі позапарламентські партії.

За допомогою теми високих тарифів та низьких соціальних стандартів широка опозиція хоче домогтися перевиборів

Метою публікації є надання об'єктивної інформації про поточні політичні події в Україні та поглибленого аналізу головних тенденцій внутрішньополітичного життя в державі. Подібний аналіз допоможе розставити пріоритети у справі проведення реформ у різних сферах державної політики та оцінити якість державних рішень з точки зору їхнього впливу та послідовності. Окрема увага приділяється оцінці політичної конкуренції в Україні та здатності ключових політичних гравців реагувати на виклики часу.

© 2016 Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)
У разі цитування обов'язкове посилання на МЦПД

Відповідальний за проект:

В'ячеслав Голуб

Відповідальні за розділи:

«Державні рішення» - В'ячеслав Голуб

«Економічний аналіз» - Василь Поворозник

«Енергетика» - Вадим Перебийніс

«Політична конкуренція» - Анатолій Октисюк

Колектив експертів МЦПД:

Василь Філіпчук, Анатолій Октисюк, Вадим Перебийніс, Ангела Бочі, Василь Поворозник, Олена Захарова, Ірина Івашко, Євгеній Ярошенко, В'ячеслав Голуб, Наталія Шило.

Міжнародний центр перспективних досліджень
Телефон: +38 (044) 253-44-82
Факс: +38 (044) 253-44-82
Електронна пошта: office@icps.kiev.ua
www.icps.com.ua